

ȚINUTUL HOTIN ÎN DOUĂ DESCRIERII STATISTICE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

THE HOTIN LAND IN TWO STATISTICAL DESCRIPTIONS OF THE 18TH CENTURY

**Valentin TOMULEȚ, dr. hab., profesor universitar,
Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie,
Facultatea de Istorie și Filosofie, USM**

Rezumat: *În baza izvoarelor publicate, autorul analizează schimbările care au survenit în situația demografică și social-economică a județului Hotin în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Folosind datele statistice adunate și sistematizate de administrația ținutală Hotin, prezentate administrației militare ruse în 1771 și administrației militare austriece în 1788, autorul analizează schimbările acre s-au produs în situația demografică din județului Hotin, în această perioadă de timp. Autorul constată că pregătirile de război, dictate de concentrarea trupelor otomane la cetatea Hotin și războaiele propriu zise din anii 1768-1774 și 1787-1791, sporirea prestațiilor extraordinare dictate de necesitățile de război și abuzurilor din partea militarilor ruși și austrieci, au stimulat deplasări mari de populație, în teritoriile aflate sub autoritatea domnului Moldovei, iar după finisarea războaielor la reîntoarcerea lor înapoi, în ținutul Hotin. Prezența armatelor ruse pe teritoriul Moldovei a intensificat imigrarea ucrainenilor/rutenilor din teritoriul Regatului Poloniei, proces ce devine evident și masiv după cele trei împărțiri ale Poloniei, care a sporit numărul populației alogene din ținutul Hotin. Destul de evident devine acest proces în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, când în ținutul Hotin se refugiază un număr mare de fugari, în special ruteni, din pământurile poloneze anexate de Rusa și fugari din Galiția, anexată în 1772 de Austria. Acest proces devine și mai evident după cea de-a treia împărțire a Poloniei din 1795, când în ținutul Hotin au imigrat mulți țărani din guberniile limitrofe Volânia și Podolia, anexate de Rusia, de teama iobăgiei.*

Cuvinte cheie: *Moldova, demografie, statistica populației, categorii sociale, Austria, Rusia.*

Abstract: *Based on the published sources, the author analyzes the changes that occurred in the demographic and social-economic situation of the Hotin county in the second half of the 18th century. Using the statistical data gathered and systematized by the administration Hotin land, presented to the Russian military administration in 1771 and to the Austrian military administration in 1788, the author analyzes the changes that occurred in the demographic situation*

in the county of Hotin during this period of time. The author notes that the war preparations, dictated by the concentration of the Ottoman troops in Hotin and the wars of the years 1768-1774 and 1787-1791, the increase of the extraordinary duties dictated by the needs of the war and the abuses of the Austrian and Russian militaries, stimulated a high population move to the territories under Moldovan authority, and after the end of the wars - the return to Hotin land. The presence of Russian armies on the territory of Moldova has intensified the immigration of Ukrainians / Ruthenians from the territory of the Kingdom of Poland, a process which became evident and massive after the three divisions of Poland, which increased the number of alien population in Hotin land. It is quite obvious that this process took place in the last quarter of the 18th century, when a large number of fugitives, especially Ruthenians, from the Polish lands annexed by Russians, and fugitives from Galicia, annexed in 1772 by Austria, fled to Hotin. This process became even more evident after Poland's third division in 1795, when many peasants from neighboring Volhynia and Podolia, annexed by Russia, for the fear of serfdom immigrated to Hotin land.

Keywords: *Moldova, demography, population statistics, social categories, Austria, Russia.*

Statistica elaborată la dispoziția instituțiilor administrative imperiale otomane, austriece și ruse pentru Principatele Române în secolul al XVIII-lea, în anumite scopuri și cu anumite interese, are o istorie comparativ bogată și a cunoscut în evoluția sa mai multe etape. Fiind efectuate de-a lungul timpului în special în scopuri fiscale, statisticile conțin informații valoroase, deși nu totdeauna absolut veridice și credibile, despre situația economică și dezvoltarea țării, evoluția demografică, resursele naturale și umane etc.

Primele date statistice înregistrate în Țările Române extracarpatice sunt oferite de *sămii* (secolele XV-XVIII) și *catagrafii* (1746-1859). *Sămile*, în caracteristica dată de Venera Achim într-un studiu dedicat țiganilor din Principatele Române, este un „termen vechi, folosit pentru înregistrările de populație din secolul al XV-lea”, pe când *catagrafiile* sunt „sinonimul modern, utilizat încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, fiind treptat înlocuit de actualul *recensământ*” [1]. Cercetătoarea Ela Cozma, caracterizând aceste două tipuri de statistici, constată că „*sămile* și *catagrafiile* din Principatele Române răspundeau unor necesități administrative, fiscale, militare sau religioase, motiv pentru care nu se efectuau periodic, ci la nevoie – de pildă, la începutul unei noi domnii, când se înregistrau categoriile contribuabile și se verifica apartenența la categoriile privilegiate. *Sămile* și *catagrafiile* constituie cele mai însemnate izvoare de date statistice și demografice privind Țara Românească și Moldova la începutul istoriei moderne” [2].

O etapă importantă în formarea statisticii moldovenești datează din secolul al XVIII-lea, când în timpul războaielor ruso-turce autoritățile militare ruse de ocupație dispuneau organizarea unor recensăminte pentru a cunoaște mai bine de ce resurse materiale și umane dispun Principatele, pentru a le folosi în scopuri militare. Importanța acestor recensăminte rezidă din faptul că ele erau elaborate după anumite principii și metodologii, aplicate și verificate deja de mai multe ori în guberniile interne ruse și aprobate la nivel statal.

În Principatul Moldovei, până la anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, au avut loc mai multe recensăminte fiscale ale populației. S-au păstrat doar cele din 1772-1773, 1774 și 1803. Materialele recensămintelor se păstrează în Arhiva Centrală de Stat a Actelor Vechi, fondul „Dosare moldovenești și muntenenești” (F. 293). Fondul s-a format în urma activității administrației militare ruse în Moldova și în Țara Românească în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774. Recensămintele au fost efectuate la dispoziția comandantului armatei ruse, mareșalului P.A. Rumeanțev, care dorea să știe pe ce resurse materiale și umane se poate baza comandamentul rus în lupta cu Imperiul Otoman[3]. În 1774, doar după un an de la încheierea primului recensământ, s-a efectuat încă un recensământ al populației, dar în tabelele acestuia nu au fost incluși capii de familie[4].

Primele recensăminte ale populației de acest fel, efectuate în Țările Române în perioada anilor 1772-1774, au fost depistate și publicate de cunoscutul cercetător P.G. Dimitriu (Dmitriev) [5]. Ulterior, acest tip de recensăminte au fost organizate și în timpul războaielor ruso-turce din anii 1787-1791 și 1806-1812. O catagrafie[6] de acest gen a fost făcută în Țara Moldovei, în 1803, la ordinul domniei.

Până a precede la caracteristica celor două statistici – din 1771 efectuată de administrația rusă și cea din 1788 – efectuată de administrația austriacă, să facem o scurtă caracteristică a împărțirii administrativ-teritoriale a Moldovei dintre Prut și Nistru în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea

Până la anexarea, în 1812, a Basarabiei la Imperiul Rus teritoriul dintre Prut și Nistru era divizat din punct de vedere administrativ în trei părți[7]:

1. raialele turcești – Hotin, Bender (Tighina), Akkerman (Cetatea Albă), Chilia și Ismail;
2. Bugeacul[8] – până în 1806 controlat de tătari, vasali ai Porții Otomane;
3. ținuturile Orhei-Lăpușna, Soroca, Codru, Greceni, Hotârnicieni și partea răsăriteană a ținutului Iași – aflate sub administrație moldovenească.

Moldova însă avea 25 de unități teritorial-administrative: la cele 21 de ținuturi existente anterior: Suceava, Neamț, Roman, Bacău, Putna, Tecuci, Covurlui, Tutova, Vaslui, Fălciu, Greceni, Codru, Hotârnicieni, Orhei, Soroca, Herța, Dorohoi, Botoșani, Hârlău, Cârlișeni, Iași, la începutul secolului al XIX-lea s-au adăugat trei ținuturi noi: Hotin, Tomarova (Reni), Ismail și olaturile Tighina (Bender), Căușeni, Cetatea Albă, Chilia. Raiua Hotinului a fost

transformată în ținut, iar tătarii din Bugeac au fost strămutați în guberniile Ekaterinoslav și Herson. În Bugeac au fost create ținuturile Ismail, Tomarova (Reni) și olaturile Tighinei, Cetății Albe, Căușenilor și Chilie, care echivalau cu un ținut, fiind „ocârnuite” de ispravnici[9].

În istoriografia română termenul *ținut* este utilizat cu sensul de circumscripție administrativă în Moldova, corespunzătoare județului din Țara Românească. Diferențierea etimologică e semnificativă: în Țara Românească accentul se pune pe unitatea locală de jurisdicție, iar în Moldova – pe ideea împărțirii unor organe ale puterii domnești într-o regiune „ținută” pentru Domnie, mai ales prin cetatea locală[10]. Ținuturile erau administrate inițial de pârcălabi și de marii vătafi, apoi, din secolul al XVII-lea, de căpitanii de ținut, iar de la reforma lui Constantin Mavrocordat (1749) – de ispravnici[11].

La 1812, ținuturile Hotin, Soroca, Orhei, Bender, Hotărniceni, Codru, Greceni, Tomarova (Reni), dar și partea ținutului Iași ce se întindea la est de Prut au fost încorporate în Rusia țaristă. Administrația imperială rusă a păstrat la început împărțirea administrativ-teritorială existentă din diverse motive, atât de ordin intern, cât și de ordin extern, ulterior adaptând-o la modelul imperial rus.

În articolul de față, cum constatam supra, vom pune în discuție două statistici: una efectuată în 1771 de administrația rusă și alată în 1788 – efectuată de administrația austriacă, după cucerirea la 24 octombrie 1788 a cetății Hotinului, în vederea determinării veniturilor raialei Hotin sub dominația otomană, publicată de Mihail Popescu[12].

Însă, până a purcede la această analiză, urmează să precizăm că izvoarele scrise de epocă păstrează informații fragmentare, deși destul de prețioase, despre majoritatea localităților din ținutul Hotin încă din secolele XV-XVI, pe care cercetătorul român Vasile Lungu le-a adunat și le-a sistematizat până în anul 1715 – anul prefacerii Hotinului în raia turcească. Autorul a adunat informații despre 150 de sate, dintre care 130 se regăseau în ținutul Hotinului la momentul scrierii de către autor a lucrării – 1932[13].

Fără a scoate în evidență și a pune în discuție izvoarele istorice de care s-a folosit Vasile Lungu la localizarea satelor, reproducem doar lista celor 150 de sate (cu indicarea anilor menționați în izvoarele de epocă, depistate de Vasile Lungu) [14], pentru a le putea compara cu statisticile ulterioare cu referință la aceste sau alte localități din ținutul Hotin[15]:

1. Andricăuții seliște (1562, 1568, 1576 – numit Britcenii, 1585 – Dercăuți, 1589 – Dircăuți sau Britceni, 1669 – Britceni, Adicăuți – 1591-1595); **2. Babini pe Nistru** (1601, 1701); **3. Bălcăuți** (1581, 1636); **4. Balasănești** pe Vilie (1580, 1631); **5. Bârnovul** (1588, 1662); **6. Beresti** (1456, 1631); **7. Bilăuții** (1552); **8. Bilăvinții** (1600, 1617); **9. Bliscinăuți** (1606, 1621, 1662, 1666); **10. Boriscăuți** (1456, 1585 – Bușcăuți, 1618 – Bățcăuți); **11. Brânzeanii** (1606, 1670), **12. Burlănești** (1662); **13. Buticiul** (1599, 1617, 1639), **14. Buzovința** (1562, 1633);

15. Carlăcău (1637, 1651, 1661); **16. Carăpușcanii** (1636, 1638, 1660, 1664 – Carapuceni); **17. Căpoteni** (1617, 1669); **18. Căfenii** (1636); **19. Cârsteștii** (1638, 1643); **20. Căzăciceani** (1670); **21. Cepelăuți** (1636, 1669, 1685); **22. Chelmeștii** (1626, 1634); **23. Citnicăuți** (1607, 1619 – Scitnicăuți, 1635 – Cetnecăuți sau satul lui Hăjdău); **24. Clișcăuți** (1631, 1669); **25. Cobâlcini** (1447); **26. Coconești** (1607); **27. Colocușna** (1660, 1667, 1668); **28. Costiceni** (1619, 1669 – Costiceni ce se cheamă Morozova); **29. Costești** (1595, 1637, 1670); **30. Cormanul** (1632); **31. Coristieni** (fără dată din secolul al XVII-lea); **32. Coteleu** (1437, 1580, 1636 – Coteleva); **33. Corjăuți** (1629); **34. Cotiugenii** (1628); **35. Crăsteanestii** (Crestinești) (1433); **36. Cosilouți** pe pârâul Ruda (Coșuleni) (1432); **37. Criva** pe Prut (1579); **38. Cruglic** sub Hotin (1436, 1605 – Cruhlic, 1607, 1646); **39. Culiceni** (1662); **40. Culișăuții** (1447, 1632); **41. Cucearov** – care se numește Vertiporoh (1599,1656); **42. Doljocul** (1437, 1619, 1621, 1631); **43. Dancauți** (1650); **44. Dolineni** (1707); **45. Demedeni** (1651); **46. Dumenii** (1599, 1631, 1636, 1660); **47. Drepcăuții** (1702); **48. Forona** (ulterior, Forosna) (1645, 1669); **49. Gărcinii** (1636); **50. Gorodiște** (ulterior, Horodiște) (1456, 1466); **51. Grozinții** seliște (1588, 1682-1683, 1702); **52. Grumăzenii** (1638); **53. Gvozdăuți** (ulterior, Văzdăuți) (1432, 1503); **54. Hărădăuți** (într-un document fără dată din secolul al XVII-lea, 1685); **55. Halice** (1702); **56. Hâncăuți** (1670, 1685); **57. Hlinaia** (1661, 1669); **58. Hodoraciniții** (1432, 1503); **59. Holohoreanii** (1610, 1616, 1620, 1649); **60. Hremăcăuți** (1651); **61. Hrinăuți** (1669; iar în vremea lui Eustratie Dabija, Hrenăuți); **62. Hricova** sau **Cerlina Mare** (1440, 1643 – Cerlina cea Mare, 1639 – Cerlica); **63. Hrițeni** pe Drabisce (1606, 1606, 1621 – Hrițani, 1662 – seliște); **64. Hrușovăți** (1634); **65. Ivancăuți** pe Giuhur (1429, 1479, 1701); **66. Leșeuții** lângă Hlinaia (1661,1662, 1669); **67. Levenții** (1587); **68. Lopatinți** (1640, 1641, 1661 – Lupatinți, 1667); **69. Lucăcenii** (1634, 1644, 1652, 1669); **70. Malinții** (Satul unde a fost Malici) (1437, 1456 – Malinți, 1630); **71. Mândăcăuții** (1554, 1587 – Mândicăuți, 1651, 1661); **72. Mărcăuți** (1618, 1685); **73. Mărișani** (1662, 1667, 1668, 1669); **74. Medvedia** (1429, 1583 – Medveja, 1587, 1670 – Medvidea); **75. Mihălcăuții** (poate același cu Mihalcăul) (1554, 1574, 1639, 1672 – Mihalcăul); **76. Mihailăuții** (poate același cu Mihailășeanii) (1431, 1466, 1667 – Mihăilașianii); **77. Milianouți** (ulterior, Mălinești) (1437, 1560 – Mălinești); **78. Mitești** (1670); **79. Naslavciu** (ulterior, Naslavcea) (1437); **80. Nihoreni** (1665); **81. Neagouții** pe Racovăț (1429, 1576 – Horbinești sau Gordinești); **82. Negrinții** siliște (într-un doc. fără dată de la Eremia Moghilă și în 1652); **83. Neporotova** (1447); **84. Nesfoiu** (ulterior Nesvoia, 1432); **85. Nilipovcii** (poate Nelipăuți, 1701); **86. Novosolița** (1662, 1664 – Novosălița, 1669 – Novoselița); **87. Ocnite** (1636 – într-un document de întărire a satului Hăsnășeni din ținutul Soroca, ulterior în ținutul Hotin, la hotarul județului Soroca); **88. Ojogul** (sau Ojovul) (1447); **89. Oncheuții** (1667, 1669 – Oncăuții pe Racovățul săc); **90. Paustova** (poate Parstova care apare în catagrafia din 1771, citat într-o hotarnică din 1666); **91. Pășcăuți** (1701);

92. Parcova (1669); **93. Pătrăuți**, siliște (1633, 1647); **94. Pererâta** (1662); **95. Perebicăuți** (1581, 1598, 1639, 1643, 1655, 1679); **96. Pilipăuți**, siliște, satul lui Pilipovschi (1652); **97. Preacăuți** (1587); **98. Putrida** (1569); **99. Rașcăuții** (sau Rașcovul) (1455); **100. Rașcovul** (1630 – Rășcăuții pe pârâul Rașcovul); **101. Răcinții** (1447, 1631); **102. Răspop** (satul unde e Răspop) (ulterior, Răspopinți, 1437); **103. Răsteu** (1661,1633); **104. Rochitna** (Răchitna) (1437); **105. Romăncăuți** (1621); **106. Rovcăuții** pe Prut, poate Ravacăuți (1499, 1552 – Ravacăuți); **107. Rosoșani** (1669); **108. Rujavinții** (1441, 1579, 1587, 1639, 1643, 1679); **109. Rucșin** (1634, 1662); **110. Săncăuții** (satul lui Simca) (1437, 1587, 1669 – Săncăuți); **111. Sângereni** (1546); **112. Selita** (1629); **113. Senăcăul**, seliște pe Nistru sub Hotin (1601, 1609 – Sencăuți, 1634 – Senăcăuți, 1645 – Sinecăul); **114. Sfıtcicăuții** sau Sfıccicăuții (1606, 1621, 1658 – Trinca); **115. Sinăuți** (1617, 1662); **116. Șărbaca** (1714); **117. Șăndrenii** (1586); **118. Siliște** (1642); **119. Sobocicăuți** (1702); **120. Solominca Cotela** (1635, 1644 – Soloninca Cotela); **121. Stanulouți sub Nesfoiu** (1432,1618 Stăniliești, 1620); **122. Stroinții** (Stroești) (1461); **123. Șărbiniții** (1646); **124. Șepencăuții** (1636, 1636 – Șopencăuți, 1773 – Cipilăuți, lectură greșită ca Cipilanții); **125. Șerbicianii**, care se numeau Cudrenții (1576, 1581 – Șerbiceni); **126. Șerăuții pe Prut** (1569, 1635, 1662 – Șireuții, ascultător de târgul Hotin); **127. Șibutinții** (1662); **128. Șișcăuții** sau satul lui Șișco (1437, 1456 – Șișcăuți, 1639 – Șișcăuți); **129. Terebna** (1707); **130. Tereșeuți** (1437, 1580, 1662 – Tărăsăuți); **131. Trăistenii** (1701); **132. Tribisăuți** (1633, 1651, 1661); **133. Tulbureni** (1653); **134. Țicoteanii** (1599, 1654, 1663 – Gicotenii); **135. Vancicăuți** (1618); **136. Vancinița** (1580); **137. Varatic** (1670); **138. Varticăuți** (1587); **139. Vascăuții** (1629, 1651); **140. Vărnovița** (1662); **141. Visterca**, siliște (1583, 1587 – Vistearca); **142. Vișneuții** (sau Suseni) (1447, 1456 – Vișnevăuți); **143. Vitrianca** (1588, 1667, 1668 – Verbianca); **144. Volcineț** (1634); **145. Voloncotești** (1662); **146. Vornicenii** (1629, 1665); **147. Zubricăuți** (sau Zăbriceni) (1429, 1479, 1621, 1670); **148. Zăluțeni** (poate Zălucea) (1621); **149. Zamcăuți** (1456, ulterior, dispărut); **150. Zarojanie** (1672); **151. Zelina**, seliște, (ulterior, Bârlădeanul satul logofătului Bârlădeanul, mai jos de Medveja).

Din analiza acestei liste de sate se poate constata că 37 (23,8%) din ele erau atestate destul de timpuriu, datând cu anii 1429 (4 sate), 1431 (1), 1432 (5), 1433 (1), 1436 (1), 1437 (10), 1440 (1), 1441 (1), 1447 (6), 1455 (1), 1456 (4), 1461 (1) și 1499 (1 sat), ceea ce atestă vechimea și autohtonia lor. Pentru secolul al XVI-lea izvorul atestă 26 de sate: 1546 (1 sat), 1552 (1), 1554 (2), 1562 (2), 1569 (2), 1576 (1), 1579 (1), 1580 (2), 1581 (1), 1583 (1), 1586 (1), 1587 (3), 1588 (3), 1595 (1) și 1599 (4 sate).

Cele mai multe sate sunt atestate documentar în secolul al XVII-lea. Din cele 75 (49,7%) de sate atestate în această perioadă, cele mai multe sate sunt datate cu anul 1636 – (7), 1662 – (7), 1629, 1634, 1606, 1669, 1670 (câte 4 sate), 1662 și 1661 (câte 3 sate). Iar în secolul al XVIII-lea sunt atestate documentar doar 11

(7,3%) sate: 1701 (3 sate), 1702 (3), 1707 (2), 1714 (1) și 2 sate la care nu era identificat anul.

Confruntând aceste date cu cele apărute în culegerile de documente din perioada 1832-2017, vom constata că aceste informații vor suferi schimbări din cauza lipsei izvoarelor pe care le-a avut la acel moment Vasile Lungu (1932).

După transformarea Hotinului în raia, turcii nu s-au mulțumit cu aceste localități, ci au lărgit hotarele raialei, cuprinzând și părți din ținuturile vecine Cernăuți, Soroca și Iași. Aceste schimbări au depins, în mare măsură, de ambițiile anexioniste ale administrației raiale de la Hotin.

Pe parcursul secolului al XVIII-lea, după transformarea Hotinului în raia turcească, Țările Române au cunoscut patru ocupații străine: în 1716-1718, 1736-1739, 1768-1774 și 1787-1792. În această perioadă îndelungată de timp, cum constată Vasile Lungu, raiaua Hotinului a cunoscut trei întreruperi de scurtă durată.

Carte de la Moldavie. Dressée sur celle du Prince Cantimir (fragment)

Prima întrerupere a stăpânirii turcești este înregistrată în timpul războiului ruso-austro-turc din anii 1736-1739. Lipsiți de o personalitate carismatică puternică și fără un suport financiar pe măsură, austriecii, intrați în luptă de partea Rusiei, în 1837, au fost nevoiți să iasă din război, încheind o pace separată cu Poarta la Belgrad (1739), la care ulterior s-a alăturat și Rusia. În acest război, moldovenii au avut posibilitatea să cunoască și să suporte fărădelegile armatei ruse de ocupație,

căci țara, în timpul retragerii armatelor ruse, a fost pustiită în lung și în lat. În anii de ocupație administrația militară rusă a întreprins măsuri concrete în vederea adunării informațiilor despre starea economică, financiară și umană a Principatelor.

A doua întrerupere a avut loc în timpul războiului ruso-turc din anii 1768-1774, când în urma campaniilor militare din 1769 și a distrugerii trupelor turcești care au trecut Nistrul, iar celelalte trupe s-au risipit, atrăgând după ele și garnizoana Hotinului, armatele ruse, neîntâmpinând nicio rezistență până la București, ocupă Țările Române.

A treia întrerupere a avut loc în timpul războiului ruso-austro-turc din anii 1787-1792. Imperiul Otoman dorea ca prin acest război să-și recapete pământurile care fuseseră anexate la Imperiul Rus ca urmare a Tratatului de pace de la Kuciuc-Kainardji (21.07.1774), inclusiv Crimeea, și încetarea demersurilor în favoarea Moldovei și Țării Românești. Rusia a respins aceste cereri. Războiul s-a finalizat cu victoria rușilor, ocuparea Țărilor Române și încheierea Păcii de la Iași (9.01.1792).

În cadrul celei de *a doua întrerupere*, la începutul anului 1770, Moldova și Țara Românească, în afară de Oltenia, erau scoase de sub stăpânirea turcilor. Scufundarea flotei turcești la Ceșme (5 iulie 1770), victoriile repurtate de armatele ruse la Movila Râbâiei și pe malul râului Larga și Cahul și capitularea, între 6 august și începutul lunii noiembrie 1770, a cetăților turcești de pe malurile Dunării și Nistrului (Ismail, Chilia, Tighina, Cetatea Albă, Brăila, au întărit pozițiile Rusiei în Balcani, dar au trezit neliniștea cancelariilor europene.

Карта Молдавии и Валахии по подлинным Квартирмейстерским чертежам и по наблюдениям Астрономическим в оных странах учиненным. Составил Акад. Наук Адъютантом Я.Ф. Шмидом. 1774. (Fragment)

În acest răstimp de ocupație rusească, vechii proprietari sau moștenitori care au deținut proprietăți funciare în ținutul Hotin au cerut administrației militare ruse să fie repuși în drepturile de proprietari funciari, din care fuseseră scoși în timpul prefacerii ținutului Hotin în raia turcească. Cu această ocazie, în septembrie 1771 s-a făcut catagrafia ținutului Hotin, ce era împărțit în trei ocoale: ocolul *Nistrului*, ocolul *de Mijloc* și ocolul *de Sus*. Datele cu privire la numărul de sate și case (gospodării) conform recensământului din 1771 sunt sistematizate în Tabelul 1.

Tabelul 1

Satele din raiaua Hotinului, cu indicarea numărului de case, conform statisticii rusești din septembrie 1771*

Nr. c/o	Denumirea localității	Numărul de case	Nr. c/o	Denumirea localității	Numărul de case
Ocolul Nistrului					

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
1.	Lencăuți	94	26.	Colișeuca	33
2.	Naslavcea	90	27.	Ocnița	33
3.	Voloșcovul	73	28.	Ruseni	32
4.	Vasileul	71	29.	Comarăul	32
5.	Răsteul	67	30.	Pălădie	31
6.	Babeni	57	31.	Vârnovița	29
7.	Molodova**	48	32.	Macarenca	23
8.	Chelmești	47	33.	Bujovița	24
9.	Cormanul	43	34.	Bârnova de Jos	23
10.	Clocușna	42	35.	Neporotova	23
11.	Ojovul	42	36.	Mihorenii	23
12.	Lomociinții	41	37.	Lepnicul	17
13.	Șibotinița***	40	38.	Vitrianca	16
14.	Cobilcenii	40	39.	Coristăuți	15
15.	Romancăuți	39	40.	Bârnova	15
16.	Carlacău	39	41.	Mihalcăul	14
17.	Șerbiceni	38	42.	Rușavățul	14
18.	Hădărăuți	38	43.	Volcinețul	13
19.	Parstova	38	44.	Bârlădeanul	12
20.	Siliște	38	45.	Varticăuți	9
21.	Săcurenii	37	46.	Dărjenii	8
22.	Pârcova	35	47.	Burduvul	8
23.	Mihălășeni	35	48.	Inăuții	7
24.	Mândicăuți	35	49.	Parcăuți	3
25.	Văzădăuții	34	50.	Hrinăuți	2
În total, în Ocolul Nistrului intrau 50 de sate cu 1663 de case.					
Ocolul de Mijloc					
1.	Ghilavățul	100	24.	Briceni	21
2.	Hlinoae	62	25.	Hincăuții	18
3.	Colicăuți	56	26.	Balcăuți	18
4.	Marcăuți	56	27.	Beșinăuți	18
5.	Cotiujanii	56	28.	Balăsănești	17
6.	Cepilăuți	55	29.	Terebna	17
7.	Târnova	43	30.	Fetești	15
8.	Caracușeni	42	31.	<i>Câșla lui</i> Bechir	15
9.	Armașul	38	32.	Tabanul	14
10.	Larga	38	33.	Podul Lipcanilor	14
11.	Vascauți	37	34.	Șerbăuca	14

12.	Noua Suliță	36	35.	Cupcini	13
13.	Corpaciul	34	36.	Nelipăuți	13
14.	Corjăuții	34	37.	Trăstăenii	12
15.	Brânzării	34	38.	Trinca	12
16.	Zăbriceni	33	39.	Iedinița	12
17.	Hurghinești	33	40.	Pociumbăuți	9
18.	Trăbășăuți	32	41.	<i>Câșla lui</i> Halil	8
19.	Rosușani	27	42.	Cuconeștii	8
20.	Bulboaca	26	43.	Rătunda	7
21.	Varaticul	23	44.	Burlăneștii	6
22.	Hramăncăuți	23	45.	Costeștii	4
23.	Horodiște	22	Numărul total		1225
În total, în Ocolul de Mijloc intrau 45 de sate cu 1225 de case.					
Ocolul de Sus					
1.	Tărăsăuții	110	28.	Malineștii	11
2.	Balamuteni	78	29.	Șileuții	11
3.	Rujavinița	68	30.	Zaruțemi	11
4.	Colincăuții	65	31.	Dolinenii	10
5.	Peribecăuții	62	32.	Boșcăuții	10
6.	Cliscăuții	61	33.	Cerlina	10
7.	Marșineța	60	34.	Șișcăuții	9
8.	Vancicăuți	39	35.	Ruhotin	9
9.	Vlădicenii	33	36.	Cruhlicul	8
10.	Stroeștii	32	37.	Cotileul	8
11.	Zaluca	30	38.	Colinetul	8
12.	Groznița	30	39.	Șerbinița	8
13.	Negrineștii	30	40.	Berstia	8
14.	Nădăbăuții	28	41.	Nousălița	8
15.	Rașcovul	24	42.	Păscăuții	7
16.	Criva	23	43.	Rângaciul	7
17.	Balcăuții	23	44.	Doljescul	7
18.	Nisfoia	21	45.	Vancineții	7
19.	Mămăliga	20	46.	Rucșinul	7
20.	Ghenăuții	18	47.	Creștineștii	6
21.	Șendrenii	18	48.	Coșuleni	6
22.	Răchitoasa	17	49.	Dăncăuții	6
23.	Onutul	16	50.	Pihorodia	6
24.	Șincăuții	13	51.	Forosna	4
25.	Bilăuții	12	52.	Căpilenca	3

26.	Molnița	12	53.	Sincerul	3
27.	Râncăuții	12	54.	Costiceni	-
În total, în Ocolul de Sus intrau 54 de sate cu 1153 de case.					
În total, în cele trei ocoale intrau 149 de sate cu 4041 de case.					

* Vasile Lungu, *Despre olatul Hotinului (1715-1806)*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Director I. Minea, Iași, 1932, an. V-VII (1925-1931), p. 279-280.

** În izvor – Moldova.

*** Cu satul *Lipovenii* – 3 case.

Datele din Tabelul 1 atestă că în cele trei ocoale ale ținutului Hotin erau înregistrate 149 de localități, în care erau în total 4041 de case (gospodării).

Sistematizarea datelor privind satele din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de case/gospodării, conform statisticii rusești din 1771, ne prezintă următorul tablou (Tabelul 2).

Tabelul 2

Numărul total al satelor din raiaua Hotinului, cu indicarea numărului de case, conform statisticii rusești din septembrie 1771*

Denumirea ocolului	Numărul de case/gospodării										Total sate		Total case		
	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	Numărul total Raportul, în %	Numărul total Raportul, în %		
Nistrului	6	8	6	18	6	1	1	2	1	1	-	50	33,6	1663	41,2
de Mijloc	6	15	6	10	2	4	1	-	-	1	-	45	30,2	1225	30,3
de Sus	23	12	8	4	-	1	4	1	-	-	1	54	36,2	1153	28,5
Numărul total	32	35	20	32	8	6	6	3	1	2	1	146	100,0	4041	100,0
Raportul, în %	23,5	23,5	13,4	21,5	5,4	4,0	4,0	2,0	0,7	1,3	0,7	100,0	-	-	-
Raportul, în %	87,0					12,3					0,7				

* Vasile Lungu, *Despre olatul Hotinului (1715-1806)*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Director I. Minea, Iași, an. V-VII (1925-1931), 1932, p. 279-280.

** Autorul nu indică numărul de case/gospodării pentru satul Costiceni, inclus în același compartiment cu satul Vancicăuți, sau a omis din neatenție numărul de case, fie că satul era nepopulat.

Datele din Tabelul 2 vin să confirme cele relatate *supra*, în Tabelul 1, că satele în raiaua Hotinului nu erau repartizate proporțional pe ocoale, deși această diferență era minimală, numărul lor variind între 45 (30,2%) în ocolul de Mijloc, 50 (33,6%) – în ocolul Nistrului și 54 (36,2%) – în ocolul de Sus. După numărul de gospodării prelua ocolul Nistrului cu 1663 (41,2%) de gospodării, urmat de ocolul de Mijloc cu 1225 (30,3%) de gospodării și ocolul de Sus cu 1453 (28,5%) de gospodării.

Este semnificativ faptul că satele nu erau mari după teritoriu și după numărul de populație, predominând cele cu un număr de la 1 la 50 de gospodării – 127 (87%) de sate, cu un număr de la 51 la 100 de gospodării – 18 (12,3%) și cu un număr de la 101 la 110 de gospodării – un sat (0,7%). Pentru satul Costiceni, inclus în același compartiment cu satul Vancicăuți, nu dispunem de informații (0,7%).

Este semnificativ faptul că în ocolul de Sus erau cele mai multe sate (54).

În faza finală a războiului ruso-turc din anii 1768-1774, austriecii ocupă teritoriul din nord-vestul Moldovei, care va fi cunoscut sub denumirea de Bucovina, după pădurile sale de fag, având ca pretext necesitatea unei comunicări teritoriale între Transilvania și Pocuția (revenită la Imperiul Habsburgic în urma primei împărțiri a Poloniei în 1722), pentru o eficientizare a sistemului administrativ, securizarea frontierei, de natură politică, împotriva turcilor și sanitară (contra ciumei, care bântuia des în această perioadă), precum și justificări ținând de „dreptul istoric”, declarând că în trecut Bucovina a fost integrată Pocuției și că dreptul lor ar decurge din vasalitatea pe care a avut-o Moldova față de Coroana Ungariei și, implicit, față de Casa de Habsburg, moștenitoarea regatului Sfântului Ștefan. Ca rezultat, în 1774 austriecii au ocupat provincia, extinzându-și acțiunile din valea Nistrului în valea Prutului, invadând ținuturile Hotin, Cernăuți, Suceava, Botoșani, Roman, Bacău și Neamț [16]. Incapabilă să-și susțină dominația cu armele, Poarta a semnat, la 7 mai 1775, convenția de cedare a Bucovinei. În așa fel, în toiul păcii, Austria anexează o parte din Moldova, cu vechea capitală a țării, Suceava, cu Putna, Rădăuți și Câmpulung și cu splendidele mănăstiri Sucevița, Moldovița și Voronețul.

Cetatea Hotin a fost totdeauna un punct strategic important în planurile expansioniste ale Rusiei în Balcani în secolul al XVIII-lea. De cetatea Hotinului s-a ciocnit și Austria, după ce reușește să-și extindă hotarele în această direcție, cum constatam *supra*, anexând mai întâi Galiția (1772) [17], iar ulterior, Bucovina (1774) [18].

Chiar de la începutul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792, Austria și-a concentrat toate forțele împotriva Hotinului, până l-a făcut să capituleze la 24 octombrie 1788. După ocuparea Moldovei, conform înțelegerii preliminare, austriei și rușii au hotărât s-o administreze împreună, austrieilor revenindu-le partea din dreapta Siretului, rușilor – partea din stânga. Raiaua Hotin, conform înțelegerii dintre Iosif al II-lea și Ecaterina a II-a, a rămas în întregime în stăpânirea Austriei[19].

Cercetătorul Mihail Popescu, care a publicat statistica austriacă de la 1788, constată că lucrul cel mai curios era că austrieii au administrat Moldova „după legile și obiceiurile pământului, păstrând *statu quo*, deoarece, după cum spunea însuși împăratul Iosif al II-lea, o avea în stăpânire *jure armorum* raiaua Hotinului, au găsit de cuviință s-o unească întru toate cu districtul Suceava din Bucovina, ca și cum ar fi format împreună un singur ținut” [20]. Însă războiul s-a terminat în defavoarea Austriei. Prin pacea de la Șiștov din 4 august 1791, Hotinul este retrocedat Porții Otomane.

Crezând că raiaua Hotin va rămâne în stăpânirea lor veșnică, austrieii „au pus de s-au cercetat toate veniturile acesteia, sub turci, pentru ca să le poată folosi și ei la rândul lor” [21]. Studiul acestei statistici are o importanță deosebită pentru înțelegerea acelor procese de ordin demografic și fiscal care au avut loc în ținutul Hotin sub dominația otomană și rusă, dar și a modalității „cum înțelegeau turcii să administreze raialele” [22].

Pentru a o administra mai eficient, administrația otomană a împărțit raiaua în două părți: partea de sus care începea de la granița Bucovinei, inclusiv Hotinul, și în linie dreaptă până la Podul Lipcanului și partea de jos – până la lacul Ciuhur. În componența raialei intrau: un oraș, 3 târguri, 153 de sate și 22 de slobozii. Locuitorii, indiferent de apartenența religioasă, în afară de musulmani, plăteau haraciul[23], teșcherul[24] și menzilul[25]. În plus, de la populația raialei Hotin erau încasate și alte dări[26].

În investigația noastră un interes deosebit prezintă lista satelor din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de familii în fiecare sat și mecanismul încasării dărilor la 1788, mai ales prin faptul că, deși pe teritoriul Țărilor Române au fost mai multe raiale, toate actele cu referință la aceste raiale au fost duse la Constantinopol și cunoaștem prea puțin despre numărul de localități, evoluția numerică a populației și veniturile acesteia. Aceste izvoare ne permit să cunoaștem mai detaliat cum turcii au administrat aceste raiale.

Lista satelor raialei Hotin, cu indicarea numărului de familii în fiecare sat și mecanismul încasării dărilor la 1788 sunt generalizate în Tabelul 3.

Tabelul 3

**Satele din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de familii,
 conform statisticii austriece din 1788***

Nr. c/o	Denumirea localității	Numărul de familii	Nr. c/o	Denumirea localității	Numărul de familii
Partea de sus					
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
1.	Hotin	322	34.	Gilăuți	31
2.	Toreșuți	175	35.	Nevoe	30
3.	Perelicuț	124	36.	Chiva	30
4.	Cliscouți-Poiana	120	37.	Cruelic	30
5.	Rușaveneț	108	38.	Șerbeneț	27
6.	Șerouți de Sus	93	39.	Berești	25
7.	Podul Lipcanilor	85	40.	Stânșani	22
8.	Balta metiuțca	84	41.	Ruhatin	21
9.	Colincăutz	80	42.	Pașcăuți	20
10.	Horșineți	80	43.	Torosna	20
11.	Galuce	80	44.	Grindreni	20
12.	Dinăuți	70	45.	Stroești	20
13.	Văscăuți	63	46.	Broscăuț	20
14.	Grosineț	60	47.	Rencăuți	19
15.	Calineț	50	48.	Prebarodec	19
16.	Negrineț	50	49.	Dincăuți	18
17.	Certena	50	50.	Cabilești	17
18.	Costișeni	50	51.	Noua Suliță de Sus	17
19.	Scabrău	45	52.	Djoc	16
20.	Rechitna	44	53.	Ciuponos	15
21.	Nedobouți	43	54.	Coșuleni	14
22.	Șilouț	43	55.	Onuț	12
23.	Cotilou	40	56.	Dolineni	10
24.	Cristinești	38	57.	Sânger	10
25.	Sencout	36	58.	Liventi	predium**
26.	Mămăligă	36	59.	Hajdu	predium
27.	Rueșin	36	60.	Chișla lui Haliv	pustiu
28.	Stălilești	35	61.	Coplinca	pustiu
29.	Cringaș	35	62.	Călinești	pustiu

30.	Sarosin	34	63.	<i>Chișla lui Samoșiu</i>	pustiu
31.	Șișcăuți	34	64.	Halici	pustiu
32.	Rașcu	33	65.	Tulbureni (<i>Chișla Balși</i>)	pustiu
33.	Balcăuți de Sus	32	66.	Ottachi	pustiu
Partea de jos					
1.	Mușenițul	117	58.	Vornovița	35
2.	Cotigeni	100	59.	Costiești	34
3.	Lencăuți	100	60.	Terebina	32
4.	Șerbeseni	84	61.	Culecuți	32
5.	Larga	84	62.	Jednița	32
6.	Lomatinița	83	63.	Ruseni	32
7.	Colelișnul	80	64.	Parcuți	30
8.	Corsuți	76	65.	Mihăceni	30
9.	Săcureni	75	66.	Vitrenca	30
10.	Mercuți	74	67.	Cormani	30
11.	Sylaveți	71	68.	Paladi	30
12.	Babin	70	69.	Varaticul	29
13.	Hrușaveți	70	70.	Nahoreni	28
14.	Vasilău	70	71.	Barladana	26
15.	Cuman	70	72.	Badrașcu	25
16.	Romancăuți	70	73.	Balasinești	25
17.	Caracușeni	70	74.	Hlina	25
18.	Velmeștie	70	75.	Hincuți	24
19.	Manducești	70	76.	Labriceni	24
20.	Corosuți	67	77.	Șeruți de Jos	22
21.	Hurginești	64	78.	Neliporiți	21
22.	Barnova de Jos	63	79.	Coticla***	21
23.	Sibotinești	60	80.	Pursilanca	21
24.	Hadaruți	60	81.	Bârnova de Sus	21
25.	Ghilisuca	60	82.	Naslauți	20
26.	Tabanul	60	83.	Beșeruți	20
27.	Vascăuți	60	84.	Lipnicul	20
28.	Vânduți	60	85.	Denușeni	20
29.	Nemâncăți	60	86.	Senouți	20
30.	Noua Suliță de Jos	60	87.	Hrinuți	19
31.	Pererita	58	88.	Horodești	19

32.	Briseni	55	89.	Postumbuți	18
33.	Oșorul	55	90.	Verticuți	16
34.	Ocnița	55	91.	Cuconești	16
35.	Balcuți de Jos	55	92.	Viișoara	15
36.	Hlinoiaia	53	93.	Bușovița	13
37.	Clocușna	52	94.	Serbaca	13
38.	Mihalani	52	95.	Rotunda	12
39.	Culișnica	51	96.	Cuprinul	12
40.	Răstu	50	97.	Pustoiaia	12
41.	Fetești	50	98.	Burduhul	11
42.	Postumbeni	50	99.	Volsinat	8
43.	Cipiluti	50	100.	Lucașeni	predium
44.	Trinca	50	101.	Darabani	pustiu
45.	Parcova	48	102.	Macarinca	pustiu
46.	Salești	45	103.	Ottachi	pustiu
47.	Bolboca	42	104.	<i>Chișla lui Alexe</i>	pustiu
48.	Trebeșuți	41	105.	<i>Chișla lui Biciș</i>	pustiu
49.	Brânzeni	40	106.	<i>Chișla lui Sandu</i>	pustiu
50.	Moldova	40	107.	Armaș	pustiu
51.	Burlănești	40	108.	Metvesa	pustiu
52.	Târnova de Jos	40	109.	Granești	pustiu
53.	Neporotov	39	110.	Bogdănești	pustiu
54.	Corpasul	38	111.	Tescani	pustiu
55.	Voloșcov	38	112.	Anadol	pustiu
56.	Roșoșeni	36	113.	Trestieni	pustiu
57.	Carlacu	35	Numărul total de familii		7080

* Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*.
 În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, București, 1929, p. 399-401.

** *Predium (praedium)* – proprietate alcătuită dintr-un lot de pământ din mediul urban sau rural, cu toate cele existente pe el, în afară de construcții, care servea drept zalog și garanție în viața cotidiană și în cazul neachitării la timp a dărilor, statul putea pune sechestrul, ca în cazul zalogului sau garanției.

*** Probabil, Coteala.

Karte von der Walachei, Moldau und Bassarabien. Nach geometrischen Messungen astronomischen Beobachtung verfasst von Herrn I.F. Schmid neu herausgegeben von Herrn F.F. Schraembl. MDCCLXXXVIII (fragment, raiaua și ținutul Hotin, 1788)

Analiza datelor statisticii austriece de la 1788, sistematizate în Tabelul 3, denotă că ținutul Hotin nu a fost împărțit proporțional de administrația otomană din punctul de vedere al numărului de localități și al numărului de gospodării/familii. *Partea de sus* a ținutului includea 66 de sate, inclusiv 7 sate pustii și 3 localități de tip *predium* (alcătuite dintr-un lot de pământ, cu toate cele existente pe el, în afară de construcții, care servea drept zalog și garanție și, în cazul neachitării la timp a dărilor statul le putea pune sub sechestru), care înglobau 2791 (38,9%) de gospodării. *Partea de jos* includea doar 113 de sate, inclusiv 13 localități pustii, o localitate de tip *predium*, cu un număr total de 4379 (61,1%) de gospodării. În total, în ținut erau 7080 de gospodării.

Sistematizarea datelor despre localitățile din raiaua Hotin, cu indicarea numărului de gospodării/familii conform statisticii austriece din 1788, ne prezintă următorul tablou (Tabelul 4).

Tabelul 4

Tabelul total al satelor din raiaua Hotinului, cu indicarea numărului de familii, conform statisticii austriece din 1788*

Divizarea ținutului	Numărul de case/gospodării															Sate		Case			
	Pustii	Predium	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	121-130	130-180	Peste 300	Numărul total	Raportul, în %	Numărul total	Raportul, în %
Partea de sus	7	2	2	14	7	12	8	1	2	3	2	1	1	1	1	1	1	66	36,9	2791	38,9
Partea de jos	13	1	1	18	17	15	9	17	11	5	3	2	-	1	-	-	-	113	63,1	4379	61,1
Numărul total	20	3	3	32	24	27	17	18	13	8	5	6	1	2	1	1	1	179	100,0	7080	100,0
Raportul, în %	11,2	1,7	1,7	17,8	13,4	15,1	9,5	10,1	7,3	4,5	2,8	1,7	0,6	1,1	0,6	0,6	0,6	100,0	-	-	-
Raportul, în %	11,2	1,7	1,7	55,9			26,3			3,4			100,0	-	-	-					

* Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*. În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, 1929, p. 399-401.

Analiza datelor sistematizate în Tabelul 4 demonstrează că, spre deosebire de statistica rusească din 1771, în statistica austriacă din 1788 a crescut numărul satelor pustii – 7 sate în partea de sus și 13 sate – în partea de jos, ce demonstrează despre fluctuația mare a locuitorilor în timpul schimbării regimurilor de dominație. În plus a apărut o categorie de localități, numite *predium*. Ca rezultat, numărul localităților pustii, de tip *predium* și cu până la 10 gospodării constituia cca 15% (26 de localități).

Cetatea Hotin (Vedere actuală)

În plus, marea majoritate a localităților – 100 (55,9%) – erau localități ce întruneau de la 11 la 50 de gospodării, 47 (26,3%) – de la 60 la 100 de gospodării și 6 (3,1%) – de la 101 la peste 300 de gospodării. În partea de sus doar 4 localități depășeau cifra de 100 de gospodării: Toreșuți – 175, Perelicuț – 124, Cliscouți-Poiana – 120 și Rușavenet – 108 gospodării; în partea de jos doar 2 localități depășeau sau atingeau cifra de 100 de gospodării: Mușenițul – 117 gospodării și Cotigeni – 100 gospodării. Prin urmare, satele din Moldova erau mici, întruneau un număr mic de locuitori și, respectiv, aveau un potențial economic și fiscal slab.

A stabili în baza statisticii austriece din 1788 care localități erau populate de români și care erau populate de alogeni sau care erau sate mixte este dificil sau aproape imposibil, din considerentul că statistica nu dispune de asemenea informații. Totuși, reieșind din denumirea localităților și prezența lor în statistica rusească din 1771, putem constata că majoritatea satelor erau aceleași, ceea ce demonstrează vechimea și autohtonitatea lor, deși în structura lor etnică au intervenit schimbări, legate de strămutările de populație.

Este dificil de a stabili și numărul celor veniți în ținutul Hotin din guberniile ucrainene limitrofe și din țările vecine în timpul stăpânirilor străine, deoarece statistica din 1788 nu descrie asemenea procese. Totuși, procesele de emigrare erau evidente în urma slăbirii elementului românesc, prin retragerea unei anumite părți a populației, în special a celei boierești, în interiorul Țării Moldovei. Astfel, raporturile dintre țărani și stăpâni slăbesc, aceste sate devenind destul de atractive pentru populația limitrofă alogenă. Tudor Pamfile, care s-a preocupat de ținutul Hotin la 1817, scrie în această privință că „oricum legătura dintre dijmar și stăpâni va fi fost foarte slabă, multe stăpâniri se vor fi socotit cu totul strămutate, și lucrul acesta va fi înlesnit o însemnată trecere a fugarilor de peste Nistru, din Podolia și Pocuția, unde împrejurările de viață erau necumpănit mai grele ca în Moldova, în care țăranul era liber și unde, de moșie, nu-l lega – când îl lega – decât zilele boierescului” [28]. În continuare Pamfile scria: „Câți Ruteni de aceștia vor fi venit în vremea railăcului turcesc nu se poate ști, căci numărătoarea din 1817 nu-i înseamnă întru-un izvod deosebit de cel al locuitorilor. Pare însă că numărul lor a fost însemnat” [29].

Cercetarea izvoarelor și literaturii monografice ne permit să concluzionăm că anume în această perioadă s-au produs cele mai mari perturbații de populație în ținutul Hotin, ce coincid cu războaiele ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, purtate de Imperiul Rus pentru ieșirea la Marea Neagră și cu evenimentele legate de împărțirile Poloniei. Pregătirile de război, dictate de concentrarea trupelor otomane la cetatea Hotin și de războaiele propriu-zise din anii 1768-1774 și 1787-1791, sporirea prestațiilor extraordinare dictate de necesitățile de război, dar și abuzurilor din partea militarilor ruși, au stimulat deplasări mari de populație, în teritoriile aflate sub autoritatea domnului Moldovei, iar după finisarea războaielor – întoarcerea lor înapoi, în ținutul Hotin. În schimb,

prezența armatelor ruse pe teritoriul Moldovei a intensificat imigrarea ucrainenilor/rutenilor din teritoriul Regatului Poloniei, proces ce devine evident și masiv după cele trei împărțiri ale Poloniei, care a sporit numărul populației alogene din ținutul Hotin. Destul de elocvent devine acest proces în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, când în ținutul Hotin se refugiază un număr mare de fugari, în special ruteni, din pământurile poloneze anexate de Rusa și fugari din Galiția, anexată în 1772 de Austria. Acest proces se intensifică după cea de-a treia împărțire a Poloniei din 1795, când în ținutul Hotin au imigrat de teama iobăgiei, mulți țărani din guberniile limitrofe Volânia și Podolia, anexate de Rusia.

Cu creșterea numărului de fugari, în ținutul Hotin sporește și numărul de localități nou-create. Cercetătorii care au studiat tangențial această problemă constată că „în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea rezervele de resurse funciare din ținutul Hotin erau pe sfârșite, imigranții de peste hotare fiind nevoiți să se așeze cu traiul în localitățile mai vechi ale circumscripției, în primul rând în cele cu populație ucraineană” [30]. Prin aceasta și se lămurește pondera mai mare a unor localități cu populație ucraineană/ruteană în ținutul Hotin după anexarea în 1812 a Basarabiei la Imperiul Rus, spre deosebire de localitățile populate de români.

Suntem predispuși să credem că anume în această perioadă a crescut cel mai mult numărul populației alogene din ținutul Hotin, creștere care s-a produs pe contul imigranților ucraineni/ruteni, veniți din Galiția Austriacă, din guberniile limitrofe ucrainene anexate de Rusia – Volânia și Podolia, dar și din alte gubernii ucrainene și ruse.

Referințe bibliografice:

1. Venera Achim, *Statistica țiganilor în Principatele Române în perioada 1830-1860*. În: Revista istorică, București, 2005, tom. XVI, nr. 3-4, p. 97. Apud Ela Cozma, *Izvoarele prestatistice și statistice din Principatele Române (secolul al XVIII-lea)*. În: Istorie, cultură și cercetare. II. Coordonatori Dumitru-Cătălin Rogojanu, Gherghina Boda, Târgoviște, 2017, p. 44.
2. *Ibidem*.
3. *Moldova în epoca feudalismului*. Vol. VII. Partea I. *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, Chișinău, 1975, p. 9-10.
4. Despre importanța recensămintelor populației din 1772-1773 și 1774 în studierea problemelor de ordin demografic în Moldova, *a se vedea* mai detaliat: *Moldova în epoca feudalismului*. Vol. VII. Partea I. *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, p. 5-13.
5. *Moldova în epoca feudalismului*. Vol. VII. P. I. *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, Chișinău, 1975, *passim*; П.Г. Дмитриев, *Народонаселение Молдавии (По материалам переписей 1772-1773, 1774 и 1803 гг.)*, Кишинев, 1973.

6. **Catagrafie/Recensământ** – formă de evidență statistică (de regulă, periodică) constând în înregistrarea exhaustivă a datelor supuse observării (cu privire la populație, animale, vehicule, averi mobiliare și imobiliare etc.) de către observatori speciali trimiși la fața locului de administrația locală sau centrală (Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*. Vol. I, București, 1992, p. 863).
7. În Țările Române, a îndeplinit două funcții: **1.** inventar al bunurilor, instrument juridic de drept privat; **2.** recensământ realizat în scopuri fiscale de administrația de stat pentru determinarea exactă a numărului de contribuabili. În secolul al XIX-lea termenul de catagrafie iese din circulația curentă a vieții economice și juridice, fiind înlocuit cu termeni de proveniență occidentală (inventar, recensământ) (*Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*. Coordonatori Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988 p. 77).
8. Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*, note și comentarii de Ion și Tatiana Varta, Chișinău, 2001, p. 88; Ștefan Purici, *Introducere în istoria Basarabiei*, Suceava, 2006, p. 12.
9. Bugeacul împreună cu raialele turcești Bender, Akkerman, Chilia și Ismail constituiau provincia *Basarabia*.
10. Alexei Agachi, *Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, Chișinău, 2008, p.68.
11. Pentru istoria ținuturilor moldovenești până la începutul sec. al XVIII-lea *a se vedea* mai detaliat: V. Lungu, *Ținuturile moldovenești până la 1711*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească, Iași, 1928, anul IV, nr. 2, p. 97-109.
12. *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 481-482.
13. Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*. În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, 1929, București, p. 394-401.
14. Vasile Lungu, *Despre olatul Hotinului (1715-1806)*. În: Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Director I. Minea, Iași, 1932, an. V-VII (1925-1931), p. 258-269.
15. *Ibidem*.
16. Lista așezărilor rurale din Moldova la răsărit de Prut din secolele XIV-XV, menționate în izvoarele diplomatice interne (până în 1504), *a se vedea* în: Demir Dragnev, Igor Cașu, Emil Dragnev, Virgil Păslariuc, *Ștefan cel Mare și Sfânt în contextul epocii sale și al posterității*, Chișinău, 2004, p. 183-206.
17. *Istoria României. Compendiu*. Coordonatori Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Cluj-Napoca, 2007, p. 400-401.
18. În urma primei împărțiri a Poloniei în 1772, Austria anexează Galiția. Regiunile poloneze și ucrainene stăpânite de Austria devin „Regatul Galiției și Lodomeriei”, denumire care sublinia pretențiile Ungariei asupra acestor teritorii. După a treia împărțire a Poloniei din 1795, Regatului i-a mai fost

adăugată Galiția Apuseană (Galiția Nouă). Orașul Lemberg a devenit capitala noii entități. Conducerea regatului era dominată de aristocrația poloneză, în pofida faptului că majoritatea populației, în special în zona estică, era formată din ucraineni (ruteni). În afară de ucraineni și polonezi, regiunea era locuită și de evrei, care erau concentrați în special în regiunile estice.

19. În pofida faptului că Bucovina a fost ocupată de trupele austriece în toamna anului 1774, din punct de vedere juridic ea devine oficial provincie austriacă abia la 7 mai 1775, printr-o convenție încheiată între Imperiul Habsburgic și Sublima Poartă, sub a cărei suzeranitate se afla Moldova. Prin Convenția din 12 mai 1776 s-a efectuat delimitarea granițelor între aceste două imperii. În anii 1774-1786 Bucovina s-a aflat sub administrație militară austriacă, fiind condusă de doi guvernatorii militari: Gabriel Fleiherr von Splény (1774-1778) și Karl Freiherr von Enzenberg (1778-1786). În anii 1786-1848, Bucovina a fost încorporată în Galiția, drept cel de-al 19-lea cerc (germ. *Kreis*), perioadă considerată, după părerea mai multor cercetători, drept cea mai nefastă din istoria Bucovinei.
20. Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*. În: Revista arhivelor, anul 1928-1929, București, 1929, p. 394.
21. *Ibidem*, p. 394-395.
22. *Ibidem*, p. 395.
23. *Ibidem*.
24. **Haraci** – dare de răscumpărare, folosită în două sensuri, cu două conotații precise: **1.** pentru ținuturile supuse direct legii islamice (tc. *Dār ul-Islam*), haraciul reprezenta impozitul funciar încasat de la locuitorii nemusulmani cărora li se lăsase posesiunea proprietăților lor funciare (*baştina*), folosindu-se în acest scop termenul *gizie*; **2.** pentru ținuturile care nu erau integrate administrativ Imperiului Otoman, indiferent de statutul lor juridic internațional, haraciul reprezenta o răscumpărare forfetară a prădăciunilor pe care le puteau săvârși, potrivit poruncii islamice, oștirile musulmane, regulate sau neregulate. Haraciul se împărțea în cinci categorii: **1.** negustorii și meseriașii bogați, arendașii de moșii plăteau anual 11 piaștri și *rășura* – 42 parale; **2.** orașenii și evreii arendași de cârciumi plăteau 5,30 piaștri și 13 parale – *rășura*; **3.** locuitorii din sate și săracii de la orașe plăteau 2,45 piaștri și 6 parale – *rășura*; **4.** preoții de la orașe și din satele mai mari plăteau anual 6 piaștri și 4 ½ parale – *rășura*. Preoții din satele mai mici și diaconii plăteau 2,45 piaștri, iar *rășura* – 6 parale; **5.** țișanii plăteau de familie 9 piaștri 30 parale. Fiul de țigan mai mare de 13 ani și necăsătorit plătea sub numele de *șășoi* câte 2 piaștri anual (*Ibidem*, p. 395-396).
25. **Teșcher** – dare plătită de cei săraci, care nu erau în stare să plătească haraciul, precum și de băieții mai mari de 13 ani. Teșcherul se împărțea în trei clase: **1.** fiii de negustori și meseriași bogați și cei ai arendașilor de moșii (plăteau: 2

- plătești, *răsura* – 4 ½ parale); 2. fiii orășenilor și ai evreilor arendași de cârciumi (plăteau: 1 piastru 30 parale, *răsura* – 4 ½ parale); 3. fiii locuitorilor săraci (plăteau: 1 piastru 30 parale, *răsura* – 4 ½ parale) (*Ibidem*, p. 396).
26. **Menzil** – dare extraordinară achitată de locuitorii Țărilor Române pentru întreținerea căilor de comunicație, a cailor și servitorilor de poștă, precum și pentru darurile ce se dădeau diferitor pașale ce veneau sau plecau din raia. Sătenii plăteau această dare în *cislă* (repartizarea dărilor fixată de obștea satului, proporțional cu averea fiecăruia), socotindu-se de fiecare familie între 2-3 plăști anual (*Ibidem*, p. 396)
27. Despre modalitatea încasării celorlalte dări *a se vedea* detaliat: Mihail Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*, p. 396-398.
28. Tudor Pamfile, *Ținutul Hotinului la 1817*, Chișinău, 1920, p. 6.
29. *Ibidem*.
30. Ion Chirtoagă, Valentina Chirtoagă, *Populația ținutului Hotin în sec. XVIII – prima jumătate a sec. XIX*. În: Destin românesc. Revistă de istorie și cultură, Chișinău-București, 2013, An VIII (XIX), nr. 1-2, p. 85.

Prezentat la 12.09.2017